

KUAN CHAN-ČHING

(nar. mezi lety 1222—30, zemřel kolem 1307)

jeden z prvních čínských dramatických spisovatelů, připisuje se mu třiašedesát her, dochovalo se sedmnáct. O jeho životě není mnoho známo: jako literát bez vyhlídek na kariéru žil v hlavním městě mongolské dynastie Pekingu mezi herci, zpěvačkami a kurtizánami: byl asi členem pekingských literárních kroužků (šu chuej), které vznikaly v té době, a patrně působil i jako herec. Z jeho nejlepších her mají některé ráz tragédie — „Letní sníh“ (Tou O jüan, hra o křivdě spáchané na Tou O), jiné jsou spíše komedie — „Svědnice“ (Tiou feng čchen, ze života kurtizán), většinou mají epický charakter — „Pavilón nad řekou“ (Wang fiang tching). Obě poslední hry byly v Číně nedávno znovu předvedeny. Pro svůj realismus bývá kladen do protikladu k Wang Š'-fuovi, který napsal — rovněž v době mongolské nadvlády — známou romantickou hru „Západní pavilón“ (Si siang ti).

Kuan Chan-čching

LETNÍ SNÍH

a jiné hry

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNÉ LITERATURY, HUDBY A UMĚNÍ
Praha 1960

*Přeložila Dana Kalvodová za básnické spolupráce
Jany Štroblové a Jindřicha Černého*

Měli jsme v posledních letech několikrát příležitost seznámit se s čínským klasickým divadlem. Zaujaly nás zprvu fantastické masky a nádherné kostýmy, hlubokým dojmem na nás zapůsobila neobyčejná pohybová kultura herců.

Toto divadlo si nás podmanilo tím, že je vsutku národní. Spojuje se v něm verš i hudba, grácie pohybu, tanec i árie, probleskne satira i lidový humor. Vyustává tu před námi malebný svět staré Číny, zalidněný postavami obchodníků, mnichů a urozených mužů, něžných dívek, nevěstek i kuplířek, dobrodruhů i chrabrých vojevůdců.

Čínské divadlo bylo vždy nejpobulárnější podívanou a zdrojem veškerého poučení a zábavy nejširších vrstev lidu. Libovalo si v dramatickém zpodobnění známých legend a bajek, bojů hrdinů s barbary, ale nechyběly v něm ani hry zobrazující prostý život.

Je příznačné, že už Kuan Chan-čching, dramatik, který stojí na samém počátku čínského divadla, velmi citlivě reaguje na svou dobu. Bylo to třinácté století našeho letopočtu. Jeho hry, stejně jako díla jeho současníků, jsou vůbec prvními dramatickými texty,

kteřé se v Číně dochovaly, a staly se základem repertoáru klasického divadla. Setkáte se s nimi na jevištích i dnes: jejich postavy jsou tak živé, že ještě po sedmi stech letech poutají a dojímají diváky.

Hry nejsou uváděny v původním znění, byly mnohokrát přepracovány pro různé styly místních zpěvohr. Jiný hudební doprovod si pak vyžádal i podstatné změny textu, i když základní dějová linie a charaktery postav zůstaly nezměněny. V naší sbírce jsou Kuan Chan-čchingovy hry přeloženy podle původní verze ze třináctého století.

Snad se někomu, kdo pomyslí na dlouhé trvání čínské kultury, bude zdát podivné, že divadlo vzniklo v Číně poměrně pozdě. Avšak už několik století před dobou Kuan Chan-čchingovou vyvíjely se odděleně jeho jednotlivé složky — tanec, vyprávění se zpěvy, satirické scénky s mimickým projevem — jež se pak slily v umění klasického divadla.

V době, kdy měla Evropa již za sebou epochu řeckého a římského divadla a kdy se ve středověkých hrách začínalo rodit moderní evropské drama, divadlo v Číně se teprve formuje. Připomeňme si, že Francouz Adam de la Halle, autor líbezné pastorely Robin a Marion a rozmarné Hry pod loubím, je současníkem Kuan Chan-čchinga.

Pokusím se zodpovědět otázku, proč vznik divadla a prvních dochovaných dramat spadá do tři-

náctého století, do doby, kdy v Číně vládla cizí mongolská dynastie.

Po pádu sungské dynastie v roce 1126 ovládl severní Čínu národ Džurdženu, který původně sídlil v oblasti dnešní Severovýchodní Číny. Založil dynastii Ťin, kterou roku 1234 vyvrátil Džingischánův syn Ogotai. Mongolové, národ nesrovnatelně menší než čínský, kulturně zaostalý, avšak tehdy velmi bojovný, se zmocnili nejprve severní a později i jižní Číny. Mongolové učinili Peking svým hlavním městem a jejich panství nad Čínou trvalo až do druhé poloviny čtrnáctého století. K feudálnímu útlaku přistoupil ostrý útlak národnostní.

Mongolové rozdělili obyvatelstvo do skupin po dvaceti rodinách, nad kterými dozírali. Čínské obyvatelstvo se dělilo na devět tříd: 1. vyšší úřednictvo, 2. nižší úřednictvo, 3. mniši, 4. taoisté, 5. lékaři, 6. louci, 7. lid, 8. konfucianští vzdělanci, 9. žebráci. Tento společenský žebříček sám o sobě jasně ukazuje, v jakém postavení byla za Mongolů třída vzdělců.

Po dobytí celé země zastavili Mongolové v roce 1279 tradiční státní zkoušky. Nekonalý se pak po sedmatřicet let. Mongolové obsadili sami všechna významná úřednická místa a Číňané zastávali jen podřízené, méně důležité funkce a měli nad sebou dozor.

V Číně se už v jedenáctém a ve dvanáctém století urychlilo vznikání a růst měst. Byl to důsledek roz-

voje feudálního hospodářství i rozmachu domácího i zámořského obchodu. Města přitahovala zástupy řemeslníků, obchodníků a kupujících. Tržiště se plnila drahocenným zbožím. Obyvatelé měst náruživě rádi poslouchali barvitě příběhy pouličních vypravěčů, plné dobrodružství, zvratů a napětí. Milovali ruch tržišť, kde vystupovali artisté, zápasníci, žongléři a tanečníci. Smáli se komickým výstupům žertérů — dvou herců, kteří improvizovali satirické výstupy.

Hříčky se zpěvními intermezzy, předvádějící patrně příběh souvislého obsahu, se objevily už za dynastie Ťin, která předcházela mongolskou. Nemůžeme posoudit, jak vlastně vypadaly, protože se jejich texty nezachovaly. Pohled na divadlo za dynastie Ťin bude pravděpodobně poopraven na základě nedávných archeologických nálezů. Vykopávky modelu jeviště s figurami pěti herců (z roku 1120 — dynastie Ťin) a nález barevné fresky (znázorňující divadelní výjev z roku 1324 — dynastie Mongolů) vedou divadelní historiky k domněnce, že obě výtvarné památky představují stejný druh divadla. To znamená, že hry z pozdní doby dynastie Mongolů mohly mít svůj počátek už za dynastie Ťin, tedy již ve dvanáctém století.

V Pekingu mongolské doby, velikém obchodním městě, které mělo obecenstvo dychtivé po zábavě,

se vytvořily podmínky k nebývalému rozmachu divadla. A v té době právě, po zastavení zkoušek do úřadů, kdy byli čínští vzdělanci zbaveni možnosti nastoupit obvyklou úřednickou dráhu, mnozí z nich — mezi nimi i Kuan Chan-čching — navázali na starou tradici vypravěčů, poučili se na lidových hříčkách a začali sami psát hry. Jsou to první skutečná drama, jež v Číně vznikla a dochovala se. V Pekingu založili tito dramatikové literární společnosti, kde pořádali symposia o svých dílech i divadelní představení. Tyto společnosti měly velký význam ve vývoji dramatu mongolské doby.

Hry dramatika Kuan Chan-čchinga, přeložené v tomto svazku, jsou vybrány z kompendia, zahrnujícího přes sto dramat od autorů z mongolské doby. Původně bylo her mnohem více, ale na čtyři sta se jich ztratilo.

Po formální stránce mají znaky charakteristické pro čínské klasické divadlo dodnes. Zpívané árie se v nich střídají s verši a prozaickým dialogem. Hry mají zpravidla čtyři jednání, někdy jsou však doplněny i prologem, mezihrou nebo epilogem. Zcela výjimečná jsou v té době drama o větším počtu jednání. Stavba her je v našem slova smyslu téměř klasická. První dějství je úvodem příběhu, druhé jej rozvíjí, třetí je vyvrcholením a čtvrté rozuzlením. Ve starých knihách najdeme poučení: Úvod hry má

být krásný jako fénixova hlava, střed živý jako břicho vepře a konec mocný jako ocas leoparda.

Pro hudební doprovod využili autoři melodií s evropských písní pro jejich dramatickosti, vhodnou pro zpěvoherní útvar. V nich se živé, veselé, břeskné melodie mongolských jezdců — doprovázené mongolskými houslemi a bicími nástroji — smísily s domácí písňovou tvorbou severní Číny.

Formu dramatu ovlivnila také populární vyprávění, zvaná ču-kung-tiao, známá v severní Číně už od dvanáctého století. Příběh tu vyprávěla žena, doprovázející se rytmičnými údery dřevěných kastanět. Střídavě mluvila a zpívala několik osob. Pravidlo, že v každé hře mongolské doby může zpívat jen jedna postava — hrdina nebo hrdinka, je patrně pozůstatkem těchto vyprávěných ču-kung-tiao. Výjimky jsou však možné. Ve hře *Hodokvas* z tohoto výboru zpívají tři hrdinové, každý v jiném jednání.

I další předpisy určovaly formální podobu her: árie, použité v jednotlivých jednáních, musely náležet vždy k určitému souboru melodií. Byly seřazeny podle předepsaného pořádku. Každá melodie měla své vlastní jméno, vyjadřovala tu či onu atmosféru a náladu, určovala počet veršů a množství slov v jednom verši a determinovala uspořádání rýmů. (V převodu zpívaných částí do češtiny nebylo možné, aby tyto formální zvláštnosti byly dodrženy,

poněvadž by to předpokládalo i rekonstrukci melodií a tehdejšího způsobu výslovnosti. Zvolili jsme tedy volnější převod, avšak sled myšlenek není nijak dotčen. Pro větší srozumitelnost jsou vynechány jediné některé narážky na historické osoby či legendy, které našemu čtenáři nic neříkají a k nimž by bylo třeba dlouhých komentářů.)

Charakteristickým rysem dramatu je i to, že se jednotlivé vystupující osoby obecně vždy představí. I v tom lze hledat pozůstatek vypravěčské techniky. Vypravěč vždy ze široka uvedl postavy příběhu a vypověděl o nich všechno, co se s nimi událo, ještě než vstoupily do děje.

Zpívané árie jsou převážně lyrického charakteru a neposunují děj dopředu. V dialogu bývá často rekapitulován již známý děj, což snad lze vysvětlit tím, že návštěvníci tehdejších tržišť, kde se uprostřed obchodního ruchu představení konala, často volně přicházeli a zase odcházeli, a bylo tedy třeba opakovat některá základní fakta, aby diváci mohli děj bez obtíží sledovat.

Dramatik Kuan Chan-čching se narodil někdy v letech 1222—1230 a zemřel koncem třináctého století. Prožil téměř celý svůj život v Pekingu, v době, kdy město ovládali Mongolové. Jeho rodina zastávala dědičně úřad inspektora farmacie. Za Mongolů byla patrně tato funkce zrušena, takže on sám už

úřad pravděpodobně nenastoupil a patřil k vrstvě vzdělců, kteří byli zbaveni možnosti uplatnit se ve správě a oddali se psaní pro divadlo. Kuan Chan-čching se sblížil s prostými obyvateli hlavního města, žil mezi lidovými umělci, herečkami a herci, vypravěči a zpěvačkami. Patrně vedl i jeden divadelní soubor. Znal denní jevištní praxi. V jedné básni o sobě píše:

Znám zákony tónů. Snad z lidí
jsem v nich nejvíce zběhlý.

Umím hrát šachy i s míčem i zvěř umím lovit,
umím hrát divadlo a drnkat a tančit a zpívat,
buben mi pod rukou zahřmí jak mrak, jenž byl přívát,
umím přednášet básně...

Za Kuan Chan-čchingovy doby se představení konala na jevištích v obchodních čtvrtích města, v arénách a snad i ve dvorech nevěstinců. Výtvarné nálezy dokazují, že se hrálo i na jevišti, jež tvořilo součást chrámu.

Jeviště bylo obyčejně vyvýšené, otevřené do tří stran, s jedinou stěnou vzadu. Byla-li nad ním střecha, bývala podepřena dvěma sloupky v předních rozích jeviště. V zadní stěně byly vždy dvojce dveře, levé pro nástup na scénu, pravé pro odchod. Tyto dveře se staly typickým znakem jeviště v klasickém divadle a dodnes jsou jejich někdejší existenci ovliv-

něny v čínském divadle nástupy na scénu a odchody z ní, i když se hraje na moderním jevišti.

Odehrává-li se některá scéna v interiéru, pak je uzavřený prostor pouze myšlen uprostřed v pozadí jeviště. Dekorace — kromě několika náznakových — čínské klasické divadlo nezná. Často se proto setkáváme se scénami, kdy se na jevišti objeví současně dvě postavy, které však spolu nemluví a nemají se vidět. To proto, že některé jsou v pomyslném interiéru, jiné venku.

Orchestr býval v divadle mongolské doby umístěn vždy vzadu, za jevištěm, a to tak, aby bubeník, zastávající funkci dirigenta, seděl u vchodu a měl přehled přes celé jeviště.

Herci a herečky byli za feudalismu v Číně nejnižší postavenou a nejopovrhovanější třídou. V době Kuan Chan-čchingově hrály divadlo hlavně nevěstky, které uměly přednášet balady, zpívat, hrát na hudební nástroje a tančit. Nevěstky založily herecké soubory, do nichž přibraly i své příbuzné.

Role byly rozděleny do typů, na které se herci a herečky specializovali. Hlavní ženské i mužské role (čeng-tan a čeng-mo) zastávala zpravidla nejlepší herečka. V našich hrách jsou to tyto postavy: vdova Tou O, paní Tchan Ti-er, nevěstka Pchan-er, stará matka, sekretář Čang Kuej, generál Kuan Jü, vévoda a mnich. Do oboru vedlejších mužských rolí

(čung-mo) patří násilník Lu Čaj-lang a pan Čou. Dalšími typy jsou: stará žena (pu-er): vdova Čchajová a paní Sungová, starý muž (po-lao): starý Čang a Wang, a komické role (čchou): malý Wang. Postavy sluhů, zvláště Čang Čchien, se vyskytují v mnoha hrách a tvoří samostatný typ, obdobný postavám z *commedie dell'arte*. Soubor divadla za mongolské doby měl nejméně deset herců.

Mongolové, kteří milovali tanec a hudbu, silně podporovali rozvoj divadla v době své nadvlády nad Čínou. Čínští literární historikové však vedou spor o to, do jaké míry byla dramata té doby loajální k mongolskému císaři a k vládnoucí vrstvě. Jejich autoři byli osobně postiženi mongolskou okupací, žili mezi nejnižšími lidovými vrstvami, na které cizí nadvláda nad Čínou doléhala nejkrutěji, a nemohli tedy nevidět ostré rozpory v tehdejší společnosti. A přece, jak končí většina her této knihy? Hodnostář, prefekt či soudce tlumočí vůli císaře. Takto se dramatik bezpochyby vykupoval, aby jeho hry mohly být bez obtíží provozovány. Existuje dokonce názor, že se zachovala jen ta dramata, jež prošla cenzurou dvora. Ostatní patrně obsahovala — byť i jen v nárazkách — kritiku společenského řádu za vlády Mongolů, byla zakázána a ztratila se.

Kuan Chan-čching napsal přes šedesát her, patrně více než kterýkoliv jiný dramatik té doby. Zachovalo

se jich pouze sedmnáct. Dvanáct z nich má ženskou hlavní postavu. Psal je dramatik proto, že dívky byly tehdy nejlepšími herečkami? Vždyť víme, že dovedly hrát i mužské role. Nebo spíše proto, že ho zaujaly osudy žen, které viděl kolem sebe, na něž tehdejší poměry doléhaly zvláště krutě?

Hrdinky, ať už je to mírná, bezbranná vdova, či duchaplná žena hodnostáře, ať je to chytrá nevěstka, nebo statečná matka, žádná z nich není ideálem křehké, pasivní feudální ženy. Naopak. Kuan Chan-čching, jehož inspirací byl život a ne opakovaná témata tradiční literatury, vytvořil přesvědčivé typy dívek a žen, které se dovedou vzepřít svému údělu. Dává najevo na tehdejší dobu pokrokový názor i v tom, že mladá vdova se má podruhé vdát.

Jen ve dvou hrách tohoto výboru jsou hlavní postavy mužské. V historické hře *Hodokvas* je hrdinou legendární válečník Kuan Jü a ve hře *Násilník sekretář Čang Kuej*. Jeho ústy pronáší autor neobyčejně ostrou kritiku úřednického stavu: úředník hledí jen uškodit, vzít, vydělat, nahrabat, vydržet a mít atd. I na několika jiných místech pranýřuje Kuan Chan-čching velmi směle korupci na úřadech, zvláště v soudnictví, a poukazuje i na zlo lichvy, tehdy rozšířené.

Pozoruhodnými postavami jeho her jsou i příslušníci feudální vrstvy. Především Lu Čaj-lang, jenž bez-
trestně loupi ženy, poněvadž je císařovým oblíben-

cem, a Ke Leopard, který zabije chudáka a chvástá se, že nebude potrestán. Takto mohli jednat pouze příslušníci uchvatitelského národa v době mongolské nadvlády. Poněvadž je však děj her vsazen do doby Sung, jak o tom svědčí historická postava soudce Pao, chtěl autor zřejmě přesunutím děje do minulosti oslabit ostří útočné kritiky proti cizí vládnoucí třídě.

V postavách zpupného pana Čoua, jenž je nakonec přelstěn nevěstkou, a mandarína, který na základě falešného udání marně usiluje o ženu druhého, chtěl Kuan Chan-čching zřejmě zesměšnit příslušníky čínské feudální vrstvy, která v té době měla také svá různá privilegia.

Setkali jsme se již jednou v překladech z čínské literatury s žánrem, příbuzným těmto hrám. Byly to „Podivuhodné příběhy z čínských tržišť a bazarů“*), povídky lidových vypravěčů, jež pocházejí přibližně z téže doby jako naše hry. O vlivu vypravěčů na počátky dramatu už tu byla zmínka. Přes svou určitou poplatnost struktuře vyprávěných příběhů znamenají Kuan Chan-čchingovy hry velký krok vpřed v počátečním vývoji divadla.

Nemáme dostatek materiálu, abychom si udělali představu o jevištním provedení jeho her. Pravděpodobně dominoval tehdy představení sólový zpěv a herecká akce nebyla ještě, ve srovnání s pozdější

dobou, tak rozvinutá. Umělecký význam Kuan Chan-čchingových her je však už v tom, že autor dokázal formou, nejbližší lidovému slovesnému umění, vytvořit hry tragického i komického ladění, poskytující hluboký realistický pohled na život tehdejší doby, pro čínský národ velmi dramatické a těžké. Vynikající vědec z konce minulého století, Wang Kuo-wej, poukázal první na to, že hra Letní sníh je v čínské dramatické literatuře vůbec první tragédií, která je motivována široce společensky a postihuje hlavní problémy doby: lichvu, korupci, nespravedlnost v soudnictví a bezprávné postavení žen.

Velký význam Kuan Chan-čchingových her je také v tom, že se mu podařilo vytvořit několik velmi pravdivých jevištních postav. Jsou to charaktery nejen nesmírně živé a typické pro svou dobu, ale je z nich také patrné, komu autor stranil a proti komu byl namířen jeho posměch. Kladné postavy jsou ty, které se staví na odpor chamtivým úředníkům a utlačovatelům a vystupují spravedlivě vůči prostému lidu; satirizuje lichváře, podvodníky a nabubřelé uzurpátory.

Pokrok je i v jazykové stránce her. Kuan Chan-čching a ostatní dramatikové té doby dokázali, navazující opět na tradici vypravěčů, nenásilně spojit na jevišti části zpívané a mluvené. Jejich hovorová řeč není naturalistická, ale jevištní, má básnickou hodnotu.

*) přeložil akademik J. Průšek. Vyšly v SNKLHU r. 1954.

Z Kuan Chan-čchingových her je patrné, že autor znal zevrubně život lidí, mezi kterými žil, znal jejich těžkosti a touhy. Proto se jeho dramata stala výtečným dokladem poměrů v tehdejší společnosti a jeho postavy dokázaly přežít celá staletí.

Je mou milou povinností poděkovat na tomto místě prof. Wu Siao-lingovi z Čínské akademie věd, velkému znalci dramát mongolské doby, za to, že velmi trpělivě se mnou přečetl a vyložil mi Kuan Chan-čchingovy hry. Dále děkuji také akademikovi Průškoví za laskavé přehlédnutí překladu a některé připomínky.

Dana Kalvodová

Prosinec 1959

OBSAH

<i>Předmluva</i>	7
<i>Letní snh</i>	21
<i>Sen o motýlech</i>	79
<i>Pavilón nad řekou</i>	123
<i>Hodokvas</i>	167
<i>Násilník</i>	209
<i>Svůdnice</i>	255
<i>Vysvětlivky</i>	299

LETNÍ SNÍH

Hra o nesmírné křivdě, spáchané na Tou O

OSOBY

VDOVA PANÍ CCHAJOVÁ

TOU TCHIEN-ČANG, *bakalář, později císařský inspektor*

TUO O, *jeho dcera*

DOKTOR LU, *ranhojič a lékárník*

STARÝ ČANG

MLADÝ ČANG, *jeho syn*

PREFEKT TCHAO

DOZORCE

KAT

DRUHÝ PREFEKT

SLUHA ČANG ČCHIEN *a posel, sluhové a pochopové na úřadě*

PROLOG

VSTOUPÍ VDOVA A PŘEDNESE

Rok co rok znovu vykvetou v keřích růže,
lidé však nemládnou; léta nelze nikomu předat.
Rozkoš a bohatství se lehko oželet může,
ale klid nebo štěstí vždy budem toužebně hledat.

Jsem Cchajová, vdova. Pocházím z Čchu-čou. Bývali jsme tři, ale manžel mi umřel a zůstal mi jen synek. Osmiletý. Žijeme z té trošky majetku, co nám muž zanechal.

Jeden bakalář, jménem Tou Tchien-čang, si ode mne loni vypůjčil dvacet lotů stříbra. S úroky to dnes dělá čtyřicet. Mnohokrát jsem na něm dluh vymáhala, ale vymlouval se vždycky, že je chudý a nemůže mi nic vrátit. Má dcerku. Letos je jí sedm let. Roztomilé děvčátko. Zalíbila se mi tak, že bych ji chtěla vzít k sobě a zaslíbit ji synovi. Stala by se mou snachou, až doroste. Když se dohodneme, prominu bakaláři dluh a oba z toho budeme mít užitek. Však povídal, že podle znamení v horoskopu je dnes příhodný den a přivede mi svou dcerku. Nepůjdu za dlužníky, jak obvykle chodívám, a počkám na něho doma.

VSTOUPÍ TOU TCHIEN-ČANG S DCERKOU A PŘEDNESE

Na deset tisíc knih jsem přečetl všeho všudy,
ale jak leckterý básník jsem bédný a chudý.
Ten nakonec však jde ke dvoru — osud se střídá,
je zván, že umí psát. A přestává bída.

Mé příjmení je Tou, jméno Tchien-čang. Domov mých předků leží v okolí města Čchang-anu. Když jsem byl mlád, studoval jsem knihy konfuciánských filosofů a přesytil jsem se učeními. Osud mi však nepřál, neprošel jsem dosud vyššími zkouškami. K dovršení běd mi zesnula choť a zanechala mi zde tuto dcerku. Dali jsme jí jméno Tuan-jün. Ztratila matku, když jí byly tři roky. Nuzný a bez prostředků usadil jsem se v Čchu-čou. Nevěda si jiné rady, vypůjčil jsem si dvacet lotů stříbra od zámožné vdovy, paní Cchajové. Úroky se dluh zdvojnásobil a vdova na mně už peníze několikrát vymáhala. K mému překvapení posílá však také čas od času vzkaz, že by chtěla mou dceru za snachu.

Ach — pomyslí-li, že co nevidět začnou letošní zkoušky, konané každoročně na jaře! Chci jít do hlavního města a přihlásit se k nim, avšak — jak mrzuté — nemám potřebný obnos na cestu!

Zbývá mi co jiného než dát svou dcerku vdově za snachu? Ó, jakpak za snachu, vždyť ji vlastně prodávám! Vyrovná-li se tím můj dluh a zbude-li mi na cestovní útraty, bude to víc, než jsem mohl očekávat.

Hle — došli jsme zatím ke dveřím vdovina domu. Jste doma, paní?

VDOVA

Jen pojdte dál, pane bakaláři, a posadte se. Už vás očekávám.

Oba se zdraví úklonou.

TOU TCHIEN-ČANG

Přivádím vám svou dceru, paní. Říci, že za snachu, to se ani neodvažuji, spíše aby paní sloužila dnem i nocí. Chtěl bych nyní odejít do hlavního města ke zkouškám. Dcerku vám tu nechám a věřím, že se o ni postaráte.

VDOVA

Je-li tomu tak, jsme dohodnuti a stali jsme se příbuznými. Dlužil jste mi stříbro. Vracím vám úpis! A ještě vám přidám deset lotů na cestu — nezlobte se, drahý, není to mnoho.

TOU TCHIEN-ČANG

Vřelé díky, paní. Byl jsem vám dlužen tolik peněz, dlouho jsem je nevracel, a vy mi teď i na cestu přidáváte! Všechno vám jednou hojně oplatím. Paní, moje dcerka je malá a hloupá, udělejte mi to k vůli a pečujte o ni. Prosím vás!

VDOVA

To mi ani nemusíte připomínat, můj milý. Bude jako naše vlastní. Můžete klidně odejít.

TOU TCHIEN-ČANG

Tak tedy paní: bude-li moje dcera Tuan-jün zasluhovat bití, prosím snažně, raději jí vyhubujte. A měla-li by dostat vyhubováno, pokárejte ji. Dítě moje! To už nebude jako doma. Byl jsem k tobě jako otec příliš shovívavý. Budeš-li zde nezbedná, zasloužíš si výprask a hubování. Ach moje malá, nezbývá mi než tě tu zanechat.

Zpívá

Z čeho mám žít, když holé stěny mi zbyly, jdu do hlavního města, daleko od svých milých,

loučím se s dítětem, ale nevím, kdy vrátím se znova,
mé srdce už umřelo a jsou zbytečná slova...

Odejde.

VDOVA

Bakalář odešel k císařským zkouškám a nechal
mi tu dcerku, která se později stane ženou mého
syna.

DCERKA NAŘÍKÁ

Tatínku! Proč jste tak zlý? Proč jste mě opustil?

VDOVA

Zůstaneš s námi, má milá. Jsem tvoje tchyně a ty
jsi moje snacha. Jsme jako z jedné krve. Neplač!
Pojď, poohlédneme se spolu trochu po domě.

PRVNÍ JEDNÁNÍ

VYSTOUPÍ DOKTOR LU A PŘEDNESE

Jaký dát lék — to v lékařské knize se pozná.
Každého léčím moudře
v každickém věku.
Mrtvého nevzkřísím lékem. Leč možná,
že zabíjím některé z živých některým z léků.

Lu se jmenuju — a protože lidi tvrdí, že mám ve
svém oboru šťastnou ruku, říká se mi — doktor
Lu! Mám tady lékárnu, za Jižní branou v Šan-
jangu, kde bydlí bohatá vdova Cchajová. Vy-
půjčil jsem si od ní deset lotů stříbra a s úrokem jí
visím dvacet! Zasedla si na mne a chodí sem dluh
vymáhat. Marně! Nemám ani findu. Líp by udě-
lala, kdyby mě nechala být, ale jestli přijde zas,
vím už, jak na ni! Zatím si sednu v lékárně a uvi-
dím, kdo se tu dnes objeví.

VYSTOUPÍ VDOVA A ŘEKNE

Jsem vdova Cchajová. Přestěhovala jsem se do
Šan-jangu, žijeme tu celkem klidně, takže mi ani
nepřipadlo, že je tomu už třináct let, co mi ba-
kalář dal svou dceru Tuan-jün za snachu. Změnila
jsem jí jméno na Tou O a mám ji stále u sebe.
Neuplynula ani dvě léta po svatbě, a můj syn umřel
na souchotě. Tři roky už je snacha vdovou a brzo
odloží smutek.

Dnes jdu za město. Ještě tady zahnu za roh... Jdu
k doktorovi Lu vymáhat dluh... A tu je jeho léká-
rna. — Doktor Lu, je doma?

Račte dál, paní!

DOKTOR LU

VDOVA

Víte, jakou dobu mě dlužíte stříbro? Splaťte dluh!

DOKTOR LU

Doma peníze nemám. Pojdte se mnou do směnárny, paní, vyzvednu je a vrátím vám, co dlužím.

VDOVA

Dobrá, půjdeme.

Jdou kus cesty.

DOKTOR LU

Tady by bylo příhodné místo... Nikde nikdo... Kdybych ji tady neoddělal, tak kde? Provaz mám... Hej, paní! Někdo vás volá!

VDOVA

Kde?

V okamžiku, kdy se ohlédne, hodí jí doktor Lu na krk smyčku. — Tu se objeví starý Čang se synem a vyproští vdovu z provazu.

MLADÝ ČANG

Je to nějaká stará bába, otče. Měla namále. Byl by ji uškrtil.

STARÝ ČANG

No tak, paní! Odkudpak jste? A jak se jmenujete? Proč vás ten člověk škrtil?

VDOVA

Dlužil mi stříbro. Byl to doktor Lu. Já jsem Cchajová. Žiju tady ve městě s ovdovělou snachou. Šla jsem vymáhat dluh. Kde bych se byla nadála... Doktor mě vylákal ven a chtěl mě uškrtit!

Zbavit se dluhu, to tak! Nebýt vás, byl by se mnou konec...

MLADÝ ČANG

Otče, slyšels, co říkala? Má ovdovělou snachu. Vděčí nám za svůj život, měla by se nám odvděčit. Co aby si tě vzala za muže? A já si vezmu tu mladou... Oba na tom vyděláme. Běž to s ní domluvit.

STARÝ ČANG

Vy jste sama, paní, a já taky. Vemte si mě za muže, chcete?

VDOVA

Co to mluvíte? Dostanete peníze, až se vrátím domů. Odměním se vám!

MLADÝ ČANG

To byste nás chtěla odbýt lacino! Doktorův provaz je ještě tady! Dejte si pozor!

Bere provaz.

VDOVA

Co to děláte, mladý pane! Počkejte, všechno si rozmyslím...

MLADÝ ČANG

Co byste si chtěla rozmyslet? Vy si vezmete mého otce a já vaši snachu.

VDOVA ŘEKNE STRANOU

Když jim nevyhovím, uškrtí mě.

Nahlas

Inu dobrá. Pojdte se mnou.

Všichni odejdou.

VYSTOUPÍ TOU O A ŘEKNE

Po otci mám příjmení Tou. Když jsem byla malá, volávali na mne Tuan-jün. Jako tříletá jsem ztratila matku a v sedmi jsem se musela rozloučit s otcem. Dal mě za dětskou nevěstu do domu paní Cchajové, která změnila mé jméno na Tou O. V sedmnácti jsem se provdala za jejího syna. Už tomu budou pomalu tři roky, co můj ubohý manžel zemřel. Ve dvaceti, a jsem vdova! V našem městě za Jižní branou bydlí doktor Lu, který dluží mé tchyni stříbro, s úrokem dvacet lotů. Přes všechna upomínání nám je dosud nevrátil. Tchyně dnes šla dluh sama vymáhat. — Och, Tou O, máš těžký život!

Zpívá

Stojím — a všechno je smutné,
při práci — totéž.
Léta už. Víš-li to, nebe,
nějak mě potěš.
Kdybys tak vidělo do mne,
budeš už temné,
to že ti bude tak smutno,
jako je ve mně.
Na něco hezkého čekám,
dnem, nocí dusnou,
zapomínám se najíst
a nemohu usnout.
Ten smutek z včerejší noci
je ve dne i ve snech.
Nad větví, nad kvítkem pláču,
když k hlavě mi klesne,

a nad lůžkem utkvělý měsíc
zas rozpláče duši.
Všecko mě rozruší lehce,
srdce mi buší...
Vrásky, když stahuji čelo,
už stírám jen těžce...
Neklidné myšlenky bloudí
a nikdo je nechce.

Skončí kdy vůbec mé trápení?

Zpívá

Cožpak mi horoskop určil tolika hoře?
Cožpak je bez konce smutek jako to moře?
Ve třech mi umřela matka. K neznámým před dům
mě navždycky odvedl otec, když bylo mi sedm.
A ten, kdo mě za ženu pojal, ten, kdo už není —
jak určil mu osud: byl mladý a zemřel, můj ženich.
S tchyní teď žijeme samy v pustnoucím domě.
Kdo nás teď navštíví obě, kdo poptá se po mně?
Snad málo kadidla jsem pálila v minulém žití
a v mém dnešním životě se ten prohřešek cítí.
Teď sloužím své tchyni a pro muže pláču, jak velí
zákon. Vždyť pro příští život bychom se připravit
měli.

Tchyně se nevrací. To je divné...

Vdova přichází se starým Čangem a jeho synem.

VDOVA

Počkejte přede dveřmi. Půjdu napřed.

Vejde a zdraví se s Tou O.

TOU O

Konečně jsi tu, maminko! Jak jsi pořídila?

VDOVA PLÁČE A ŘEKNE STRANOU

Jak jí to mám, ubohé, říct?

TOU O ZPÍVÁ

Proč pláče? Proč slzí?
Snad chytla se s dlužníkem rváčem?
Musím se zeptat jí brzy.
Musí mi říci, proč pláče.

VDOVA OPĚT STRANOU

Je mi stydnó o tom začít...

TOU O ZPÍVÁ

Chodí tu — sotva mě vidí.
Jako když se za něco stydí.

Co je ti, máti? Proč pláčeš?

VDOVA

Byla jsem u doktora Lu, však víš. Považ, vylákal mě na místo, kde nebylo živé duše, a chtěl mě uškrtit! Naštěstí se tam objevil nějaký starý Čang se synem a zachránili mě. Ten starý teď naléhá, abych si ho vzala za muže. To není maličkost!

TOU O

Cože? Maminko! Jen uvaž! Jsi přece zámožná paní. Nic nám nechybí — ani jídlo, ani šatstvo... Dluhy nemáme. A tvůj věk! Je ti přes šedesát! Jak by to vypáďalo, kdyby ses ještě teď vdala!

VDOVA

Máš pravdu, dítě, jak by ne. Ale vděčím těm dvěma za svůj život. Řekla jsem jim: na penězích a vě-

cech šetřit nebudu, poznáte můj vděk. Ale oni nedali. Ani nevím, jak se dověděli, že mám tebe, a hned začali — prý, já ani ty nemáme muže a oni jsou taky sami, vůle nebes že to je! Kdybych se byla vzpouzela, zardousili by mě na místě. Vyděsila jsem se a posléze svolila. I tebe jsem tomu mladému zaslíbila! Dítě moje, teď už je pozdě!

TOU O

Ach, co jsi to udělala, maminko! Vdát se jen tak! Což nevíš, že

(zpívá)

je třeba zvolit den, kdy v zářivém vzduchu visí štěstí, aby ses vyhnula zlým duchům. Je třeba všem zemřelým předkům, kteří jsou v dáli, klanět se na svatbě, a přitom se kadidlo pálí. Jak si chceš na svůj vlas, jenž se ve sněhu ztrácí, uvázat svatební šátek, pestrý jak ptáci? Moudří lidé ti řeknou, sotva otevřou ústa, že dospělá dívka nemá za pecí zůstat, ale tobě je kolik? Šedesát pryč už. A zestárlé hlavy nemají hledat jen radost, která je baví, a můžeš snad, jakoby štětcem, jediným tahem vyškrtnout kdejakou zmínku o muži drahém? Můžeš snad lehounko přijmout druhého potom, aby se lidé bavili a mluvili o tom?

VDOVA

Zachránil mě život. Nemohu se ohlížet na lidské řeči.

TOU O ZPÍVÁ

Je pravda, že ti zachránil život,
Tou O to uzná.
Ale nejsi už mladičký bambus,
nejsi už pružná,
a proč nyní pro nic a za nic
zas líčit se? Nuže,
vzpomeň si na svoji svatbu
s bývalým mužem,
který ti odkázal pole,
abys měla teď jmění,
takže máš celý rok jídlo
a zima ti není,
takže jsi bez cizích mohla
žít se svým synem.
Což políčka proto ti nechal,
aby živila jiné?

VDOVA

Dcero! Čekají za dveřmi, jsou netrpěliví. Co jim
mám říct?

TOU O ZPÍVÁ

Oni se těší, to věřím.
Já mám starosti z toho.
Já se však bojím, že radost
mraky zaclonit mohou.
Svatební víno nám zhořkne,
až připíjet dá ti.
Já se však bojím, že radost
se ve smutku ztratí.
Pro pláč
s ním svatební šaty
nesvážeš ani.

Já se však bojím, že radost
se od smutku zraní.
Neusneš v svatebním loži,
bude ti hrozně.
Chceš uslyšet svatební hudbu,
ale nářev už dozněl,
chceš uvidět v slavnostní síni
ozdoby po zdi.
Chuť na vdavky není však pro nic,
jestli se zpozdí.

VDOVA

Už se mi nevysmívej! Jsou za dveřmi. Je pozdě!
Budeš si muset mladého vzít.

TOU O

Ty dělej, jak rozumíš. Já ženicha nechci!

VDOVA

Cožpak já ho chci? Ale co si mám počít, když se
mi sem vetřeli?

MLADÝ ČANG ŘEKNE ZA DVEŘMI

Dnes se k nim přiženíme. Vyšňořili jsme se na to!

Přednese

Budeme hodní páni,
čásek je nejvyšší.
Koukněte na nás, paní,
jací jsme ženiši!

Vstoupí s otcem a zdraví.

TOU O

Táhněte, odkud jste přišli!

Zpívá

Všem těm sladkým tlachům,
jsou-li od muže,
všem těm řečem žena
věřit nemůže.
Nejste asi schopná
žít už bez něho.
Hrubec je!
A zločin
čichám z druhého.

MLADÝ ČANG SE ŠKLEBÍ

To koukáte, co? Nesluší nám to? Lepší ženichy
byste nenašly. Hledte, ať nezmeškáte štěstí, které
vám spadlo shůry. Jdem se klanět předkům!

TOU O ZPÍVÁ

Za muže mi nutit takový kus dřeva!
Styď se nyní, matko,
manžel by se hněval,
že tě dobré bydlo, co ti nechal, píchá,
že v něm chceš teď sytit příživnická břicha.

Mladý Čang chce Tou O obejmout, ale ta ho odstrčí.

TOU O

Co všechno musí osamělá žena vytrpět!

Odběhne.

VDOVA

Nehoršete se, starý pane. Nejsem nevděčnice, chci
se vám odměnit. Ale jak vidíte, s mou snachou je
těžké pořízení. A dokud ona si nevezme vašeho

syna, nemohu si ani já vzít vás. Zatím vás pohostím
dobrým jídlem a pitím. Mějte trpělivost! Snachu
snad časem přemluvím. Až svolí, bude všechno
jinačí.

MLADÝ ČANG

Upejpá se, cuchna, jako by byla panna. Sotva se jí
dotknu, už mě odstrkuje. To tak! To bych byl
pěkný mužský, kdybych ji nedostal!

Přednese

Viděl jsem krásných ženských
jak slípek v kukani,
ale jen tahle holka
má pořád cukání.
Namoutě, nebyly nikdy
tak natvrdlé jako ty.
Zachránil jsem jí tchyni,
a dělá drahoty!

DRUHÉ JEDNÁNÍ

VYSTOUPÍ DOKTOR LU A PŘEDNESE

Jsem ranhojič a desítky lidí léčím už léta, ale zeptat se, kolik jsem jich vyhnal z tohoto světa, tak vám to neřeknu. Ať mi kdokoli spílá, jediný den jsem nezavřel živnost a nenechal díla. Staré vdově visím dvacet stříbrných lotů a s tímhle mě chodila zlobit. Čert vzal tu slotu! Nevím, jak přišlo to všecko, teď je však jisto, že jsem ji vylákal tenkrát na pusté místo a najednou řvali chlapi: „Chce pomáhat smrti, nebe a země, vizte, jak pokojnou občanku škrtí!“ Pustil jsem provaz a vidu ni slechu nebylo po mně a celou noc jsem po dechu lapal, ač klid trval v domě. Lidský život, panečku, je moc velká věc, a není jen prášek náhodný, který se chytil stěny. Tak dneska chci vyměnit práci, ať udělám počin, při němž už nebude strašit každý bývalý zločin, a abych se do nebe dostal, chci zpívat v den každý „sútry, jak buddhismus velí, za ty spáchané vraždy.

Jsem doktor Lu, který se chtěl zbavit dluhu u vdovy Cchajové a chystal se ji uškrtit na liduprázdném místě. Objevili se tam z ničeho nic dva tuláci a zachránili ji. Co když si ta stará znovu přijde pro dluh? Jak bych jí moh na oči? Přísloví říká: Kdo uteče, ten vyhraje. Mám štěstí, že jsem jak ten kůl v plotě, udělám nejlíp, když si svážu věci do rance a vytratím se z města. Najdu si jiné zaměstnání.

VYSTOUPÍ MLADÝ ČANG A ŘEKNE

Po dobrém Tou O nedostanu, musím na to jinak. Staré Cchajové se chytla nemoc a leží. Koupím jed a otrávím ji, bábu. Mladá pak bude mou, ať chce nebo ne.

Jde kus cesty.

Ale počkat! Město má uši a oči. A zlé jazyky. Kdyby si někdo povšimnul, že kupuju jed, mohlo by se to rozkřiknout. Onehdy jsem viděl za Jižní branou lékárnu. Ztracené místo. Tam si jed opatřím.

Zastaví se.

Doktore! Chtěl bych lék.

DOKTOR LU

Co potřebujete?

MLADÝ ČANG

Dávku jedu.

DOKTOR LU

Jed! Chcete jed? Kde berete tu odvahu?

MLADÝ ČANG

Tak vy mi jed nedáte!

DOKTOR LU

Co mě uděláte, když nedám?

MLADÝ ČANG HO POPADNE

Tak, a nejsi ty ten padouch, který onehdy škrtil vdovu Cchajovou? Myslíš, že jsem tě nepoznal? Na úřad s tebou!

DOKTOR LU VYDĚŠEN

Pusťte mě, bratře! Pro vás jed mám.

Dává mu jed.

MLADÝ ČANG

Dej sem a nic se ti nestane. Víím, kdy chytit příležitost za pačesy, a víím taky, kdy odpouštět, když mám proč.

Odejde.

DOKTOR LU

Zpropadeně! Zrovna on si přijde pro jed! Je to ten holomek, co zachránil tu starou. Kdyby vyšlo najevo, že jsem mu dal jed, budu v tom až po uši. Čím dřív krám zavřu, tím líp. Odejdu do Čchu-čou a budu prodávat jed na krysy!

Odejde.

Vejde vdova. Je nemocná. Sedne si ke stolu a složí naň hlavu.

VYSTOUPÍ STARÝ ČANG SE SYNEM A ŘEKNE

Od toho dne, co jsme se tu usadili, čekám, že si mě vdova vezme, ale snacha nám stojí v cestě. Nechce být mému synu po vůli! Paní nás tu nechává bydlet, nic nenamítá, jen prý nesmíme spěchat a máme mít trpělivost, až se mladá obměkčí. Jenže teď, jako z udělání, paní Čhajová onemocněla! Synu! Díval ses na náš horoskop? Kdy nám vychází znamení svatby?

MLADÝ ČANG

Kdo by čekal na znamení! Svůj osud si vezmem do ruky sami.

STARÝ ČANG

Pojď, synku, zeptáme se jí, jak se jí daří.

Přistoupí k vdově.

Jak je vám dneska, paní?

VDOVA

Zle... Moc zle...

STARÝ ČANG

Nechtěla byste něco jíst?

VDOVA

Na polévku z ovčích drobů bych měla chuť.

STARÝ ČANG

Synu, řekni Tou O, ať uvaří trochu polívky.

MLADÝ ČANG VOLÁ

Tou O! Paní chce polívku z ovčích drobů. Sem s ní rychle!

Tou O vystoupí s miskou.

TOU O

Tchyně nějak postonává... Dostala chuť na polévku. Och, maminko! Vy zapomínáte, že vdova jako já se musí vyhýbat pomluvám. K čemu u nás máme starého Čanga se synem? Příbuzní to nejsou, a bydlí s námi pod jednou střechou. Copak myslíte, že to cizí jazyky neroznesou? Neměla jste jim za mými zády sňatek slibovat. Nechci s tím nic mít! Proč jsou některé ženské tak ukvapené...

Zpívá

Po celý život by spaly jen v manželském lůžku, žijí jak za tři.

Čtvrt noci nejsou samy? Patřily jednomu a teď budou dalšímu patřit.

Když se tak některé sejdou, nemluví nikdy o věcech domu.

Sklepou, co viděly někde
a co slyšely k tomu.
Mají své báchorky o tom, jak polapit mužské,
a hned v tuctů.
Ta prý je ctnostná jak tamta,
ta má k onomu úctu,
to říkají, aby se zakryla lépe
nějaká pletka,
ale nikdo pak nevěří tomu,
když s činem se setká.
Své lásky ztrácejí snadno —
hrob dosud lysý,
ale šaty toho dalšího muže
už s věšáku visí.
Cožpak se ještě najde,
která se vyplakat musí
u zdi,
že se až zdívo rozpadá v kusy,
která, aby umlknout mohla,
se vrhne do říčních ramen
nebo která na muže čeká,
až změní se v kámen?
Nemají ženské cit a slovo nedrží.
Za ty pletky
musím se do krve stydět
před svými předky.
Protože ženská podstata,
tahleta podstata — běda,
se ani v budoucím žití vyměnit nedá.

Polévka je hotova. Tu máte, maminko.

MLADÝ ČANG

Počkejte, podám ji sám.

Bere polévku a ochutnává.

Není dost osolená. A ocet tam schází. Běžte a přineste to.

Sotva Tou O odejde, vsype do polévky jed.

TOU O SE VRÁTÍ A ŘEKNE

Tu to máte.

MLADÝ ČANG

Přidejte to tam.

TOU O ZPÍVÁ

Prý tomu přísada schází, je to jak voda.

Není v ní soli a octa,

jenž chuti jí dodá.

Taková polévka v šálku,

z níž vůně už stoupá,

ji uzdraví; tu vypít je lepší

než se v nektaru koupat.

STARÝ ČANG

Tak co je s tou polívkou?

MLADÝ ČANG

Je hotova. Dejte jí to sám.

STARÝ ČANG VEZME MISKU A ŘEKNE

Paní, nesu vám polívku.

VDOVA

Děkuju vám.

Náhle ji přepadne nevolnost.

Je mi nějak zle... Nechci to. Snězte si ji sám.

STARÝ ČANG

Zvlášť ji pro vás připravila. Napijte se, aspoň hlt...

VDOVA

Nemohu. Jen si ji, prosím, snězte.

Starý Čang pije polévku.

TOU O ZPÍVÁ

Ona jen: „Pijte vy.“ On zase: „Ne, ne, jen, prosím, pijte vy.“ To mě ke vzteku žene. Což on je příbuzný? Proč nectí už manžela ona? Kdysi jste byla přec ženou, jež poctivě koná to, co jí náleží.

I majetek, jak od vás by vyváz, až přátelé žádají tu jednou nebudou při vás, až zblednou vám vlasy. Nevím, jak můžete v krvi zaměnit lásku, zaměnit druhého s prvním.

STARÝ ČANG

Je mi po té polívce nějak těžko... a mdlo...

Zhroutí se.

VDOVA VYSTRAŠENĚ

Co je s vámi, starý pane? Vzpamatujte se! — Snad neumřel?

Nařiká.

TOU O ZPÍVÁ

O ničem neví už, nářek tu sotvaco zdolá. Smrt nebo zrození, toť základ osudového kola. Kolo se točí a přijde čas člověka — nuže, člověk je nemocen, nachladne nebo má úžeh, je nemocen z hladu či jídla, při němž nebyla míra, jsou rozličné příčiny toho, čím člověk pak zmírá. Osud je shůry a nelze ho šidit o dny. Ten pán byl u nás jen krátce, a vždyť ani není náš rodný.

Bez ovčí pečeně přišel, bez vína a hedvábné látky, bez květů, bez věna, a kdykoliv mohl jít zpátky, neboť jen tak jste šli spolu, jak byste se za ruce vzali a pak se pustili, jeden byl tady a druhý už v dáli. Nechci být nevděčná dcera, ale bojím se lidí, že tě teď pomluví. To víš, ti všechno hned vidí. Měla jsi poslechnout dceru, ta ostuda chutná prachšpatně a nebyla nutná. Nebyla nutná.

Teď opatři rakev a rubáš mu připrav honem, ať už je z domu, ať už je pokoj s tím skolem. Ať na vlastní hřbitov ho pohřbí. Proč se tím týrat? Není zákonný manžel, není příbuzný — nač slzičky stírat? Na kom to doposud visíš? Na kom a na čem? Dej už mi konečně pokoj s tím nářkem a pláčem.

MLADÝ ČANG

Co jste to spáchala? Otrávil jste mi otce!

VDOVA

Co teď, co teď, dítě?

TOU O

Kde já bych vzala jed? To on — poslal mě pro sůl a ocet — a sám zatím do polévky něco nasypal!

Zpívá.

Nejdříve k jakési věci jste hnali mou tchyni. Teď jste si otrávil otce a druží jsou vinni?

MLADÝ ČANG

Snad nechcete říct, že jsem si otrávil vlastního otce? Kdo by tomu věřil?

Volá

Sousedé! Kde jste kdo! Tou O mi otrávil otce!

VDOVA

Nekřičte, nekřičte! Je to má poslední hodinka.

MLADÝ ČANG

Máte strach?

VDOVA

Jak bych neměla.

MLADÝ ČANG

Chtěla byste, abych Tou O odpustil?

VDOVA

Udělejte to!

MLADÝ ČANG

Tak jí přikážte, ať je mi po vůli! Ať řekne, že jsem její nejdražší manžel. Pak jí odpustím.

VDOVA

Dítě, podvol se.

TOU O

Nechtějte to po mně!

Zpívá

Kůň přece nemůže nikdy
nosit dvě sedla
a život už s jiným mužem
jsem dva roky vedla.

Teď mě však má vlastní tchyně
k dalšímu nutí.

Nemohu. Nechci ho vidět.

Nemám už chuti.

MLADÝ ČANG

Tou O, spáchala jste zločin. Chcete před soud,
nebo vyřídíme celou věc doma?

TOU O

Co to mluvíte o soudu? Jak to — doma?

MLADÝ ČANG

Soud je vám asi milejší! Odvedu vás tam. Oni
z vás už doznání vynutí! Vaše vyhublé tělíčko
moc bití nesnese, uvidíme, jestli se nepřiznáte. —
Anebo se dohodneme mezi sebou... Buďte mou,
a já vám všechno prominu.

TOU O

Já jsem vašeho otce neotrávil! Půjdu na úřad,
když chcete.

Mladý Čang odvádí Tou O i paní Cchajovou.

VYSTOUPÍ PREFEKT TCHAO SE SLUHY A PŘEDNESE

Jako úředník vynikám nad jiné. I platem,
neboť si rozsudky nechávám platit stříbrem a zlatem.
Kdyby snad nadřízení přišli revizi konat,
zůstanu prostě doma a budu tam stonat.

Jsem prefekt Tchao, úřadující v Čchu-čou. Slu-
hové, svolajte soudní dvůr! Zahajují zasedání.

Sluhové vykřikují rozkazy.

VEJDE MLADÝ ČANG S TOU O A VDOVOU

Jdu s žalobou! Jdu s žalobou!

Přistup blíž!

SLUHA

Čang kleká, prefekt též.

PREFEKT TCHAO

Vstaň!

SLUHA

Vaše Blahorodí, to je žalobce, proč před ním klekáte?

PREFEKT TCHAO

Nevíš, že ten, kdo přišel žalovat, je můj chlebo-dárce?

Sluhové svolávají soudní dvůr.

Kdo tu žaluje? Kdo je obžalovaný? Mluvte čistou pravdu!

MLADÝ ČANG

Jsem Čang a žaluju Tou O, protože nasypala do polévky jed a otráвила svého tchána, mého otce. Paní Cchajová byla jeho žena. Víím, že vznešený pán rozsoudí spravedlivě.

PREFEKT TCHAO

Především je nutno zjistiti, kdo dal skutečně do polévky jed. Kdo to byl?

TOU O

Já to nebyla!

VDOVA

Ani já ne.

MLADÝ ČANG

Já taky ne.

PREFEKT TCHAO

Tak nikdo? Snad naposledy já jsem tam jed nasypal?

TOU O

Vyslechněte mě! Moje tchyně nebyla ženou jeho otce. Vždyť se jmenuje Čang a my jsme Cchajovi. Tchyně šla onehdy vymáhat dluh k doktorovi Lu, ten ji odvedl na zapadlé místo a chystal se ji uškrtit. Čang s otcem ji zachánili. Proto je tchyně nechala zatím bydlet u nás a živila je, aby se jim odměnila. Ale ti nevděčníci ji nutili, aby si starého vzala, a chtěli, abych já se provdala za mladého. Jsem vdova, ještě mám smutek. Nechtěla jsem svolit. — Tu tchyně onemocněla a přála si, abych jí připravila polévku. Mladý Čang mi vzal šálek z rukou, řekl, že tam chybí sůl a ocet, a když jsem pro to odešla, tajně do polévky nasypal jed. Nevím, kde ho vzal. — Naštěstí se tchyni najednou udělalo nevolno, zvracela a polévky se ani nedotkla. Dala ji starému Čangovi a ten, sotva polkl několik kapek, svalil se a umřel. Já s tím nemám nic společného! Věřím, že budete spravedlivý, vznešený pane. Sudte, jak náleží!

Zpívá

Vy do mne vidíte, pane. Jste zrcadlo a průzračná voda.

Ta polévka měla přec všechno, co chuti jí dodá, ale co měla ještě, to nevím. On ji měl zatím, že prý ji ochutná, říkal, nežli se vrátím, a starý pak umřel, jen polkl. Není tu jiná pravda, a nehledám výmluv. Co přiznávat, nejsem-li vinna?

MLADÝ ČANG

Vzácný pane, uvažte celý případ! Ona je Cchajová, mé příjmení je Čang. Kdyby si byla vdova nevzala mého otce za muže, proč by nás byla živila ve svém domě? Vidíte sám, Tou O má na svoje léta už hezky tvrdou hlavu, ani bití jí nenahání strach.

PREFEKT TCHAO

Chátra — jako ohavný hmyz jsou. Bez bití se nepřiznají. Sluhové, vezměte na obžalovanou pořádnou hůl!

Bijí Tou O. Třikrát jim omdlí, ale třikrát ji polejí vodou a přivedou k sobě.

TOU O ZPÍVÁ

Nelze to vydržet pořád, umřu tím bitím.
Koho mám kárat, má tchyně,
vina je tvoje, to cítím,
a varuju každou, co touží se provdávát znova;
ať pohledí na mne a doma se schová.
Proč pořád křičíte? To duše se rámusu leká.
Deset ran, sto ran a tisíc ran — jsou jako řeka.
Bijí mě, holí mě bijí a kůže je měkká.
Trošičku krve, víc krve — je jako řeka.
Kdepak bych vzala jed?
Což necítí křivdu ty stěny?
Slunce,
proč nevníkáš pod talíř převrácený?

PREFEKT TCHAO

Chceš učinit doznání?

TOU O

Já jsem polévku neotrávila!

PREFEKT TCHAO

Dobrá... Tak bijte teď tu starou!

TOU O RYCHLE

Ustaňte! Tchyni nebijte! — Přiznávám se. Ano, já jsem otrávila tchána!

PREFEKT TCHAO

Přiznáváš-li se, podepiš doznání. Na krk jí dejte jařmo. Do vězení pro odsouzence na smrt s ní! V příštích dnech bude vynesena rozsudek. Poprava se bude konat na tržišti.

VDOVA NAŘÍKÁ

Tou O, ubohá! Já tě mám na svědomí. Utrápím se.

TOU O ZPÍVÁ

Až nesprávná poprava
všem lidem projde pak sluchem,
až ubohá Tou O se stane
bezhlavým duchem,
nemysli, ošklivý vrah,
že ti odpustí potom.
Věčně nebudeš klamat,
lidé se dozvědí o tom,
a nebe a země ví!
Co počít?
Vždyť déle už ani
jsem tu nemohla trpět
a více se bránit.
Podpisem přiznat se k vině
byla jediná pomoc,
jak zachránit život mé tchyně.

Sluhové ji odvedou.

MLADÝ ČANG BIJE PŘED PREFEKTEM ČELEM O ZEM

Děkuji nebi za rozsudek! Dobrotivé nebe zná spravedlnost! Hlavu jí setnou a můj otec se dočká pomsty.

VDOVA PLAČE

Ubohous Tou O popraví na tržišti! Můj žal mě zabije.

PREFEKT TCHAO

Čang a vdova Cchajová se zatím mohou vrátit na záruku domů. — Sluhové, rozpouštím zasedání. Předvedte mi koně, odjedu domů.

TŘETÍ JEDNÁNÍ

VYSTOUPÍ DOZORCE A ŘEKNE

Jsem dozorce, který zodpovídá za provádění poprav. Nechtě pochopové hlídají vchod do ulice, aby tam nikdo nepovoláný nepřišel. Bude se konat poprava.

Vstoupí pochopové. Třikrát zatlukou na buben a třikrát na gong. Kat, nesoucí vlajku a meč, přivádí Tou O s jařmem na krku.

KAT

Hni sebou! Dozorce už šel na popraviště.

TOU O ZPÍVÁ

Jsem bez viny, ale zločin mi přiřkli.
Nejde jim o práva,
mne nevinnou v ulicích vedou a čeká mě poprava.
Žaluji tedy zemi a žaluji nebi v dáli,
má duše za chvíli se do podsvětí vzdálí.
Slunce a měsíc jdou po nebi ve dne a v noci,
duchové vládnou životem, smrtí a veškerou mocí;
nebe a země,
kdo může znát pravdu, když vy ne?
Jak můžete zaměnit dobré
a hnusné a vinné?
Dobří jsou chudí, a proto umřou brzy,
zlí jsou však bohatí a žijí si, až je to mrzí.
Život je naruby,
nepoznáš dobro a zločin, jak mámí,
nebe a země má, řekněte,
co je to s vámi,

že dobré i zlé, moudré a hloupé se vláčí
v jediné kupě,
že není mi pomoci?
Pláči...

KAT

Hni sebou, jdeme pozdě.

TOU O ZPÍVA

Sotva se motám už a jařmo mě drtí,
zástup mnou lomcuje a cloumá až k smrti.
O něco prosím,
bratře.

KAT

Co chceš?

TOU O ZPÍVA

Přemýšlím o svém srdci. Umře jak slepé,
půjdem-li přední cestou. Bude mu lépe,
půjdem-li ulicí vzadu. Přání je malé,
nechtějte odmítnout proto,
že je to dále.

KAT

Máš nějaké příbuzné? Chceš je ještě vidět? Zavoláme je.

TOU O ZPÍVA

Škoda že nemám už blízkých,
jsem tu jen já a kat.
Nad sebou jenom sama
mohu teď zaplakat.

KAT

V tvém otcovském domě už nikdo nežije?

TOU O

Měla jsem jenom tatínka. Odešel do města k císař-
ským zkouškám. To už je třináct let! Od té doby
jsem o něm neslyšela.

KAT

Tak proč ti tak záleží na tom, abych tě vedl zadní
cestou?

TOU O ZPÍVA

Bojím se.
Na zadní cestě mě potkají jiní,
ale na přední cestě bych potkala staříčkou tchyni.

KAT

Tak jako tak jsi ztracena. Co na tom, když tě
uvidí?

TOU O

Kdyby mě tchyně viděla, jak jdu s jařmem na krku
na popraviště pod nůž,

(zpívá)

mohla by umřít, neboť se lekne!
Pohlédte na mne!
Není to pěkné.

Och, prosím, vyplňte mi mé poslední přání!

VYSTOUPÍ VDOVA A PLÁČE

Dobrotivé nebe! Není to tam moje snacha?

KAT

Zpátky, bábo!

TOU O

Tchyně přišla! Řekněte jí, ať jde blíž, když už je
tu. Chtěla bych jí ještě něco říct.

KAT

Hej, vy stará, sem pojďte! Vaše snacha vás volá.

VDOVA

Dítě, dítě! Umřu žalem.

TOU O

Maminko, jed do polévky dal mladý Čang! Chtěl tě otrávit, aby mě dostal, ale zatím zahubil vlastního otce. Vzala jsem vinu na sebe, protože jsem nechtěla, aby tě mučili. Už mě vedou na popravu. O něco tě prosím, matko. Obětuj za mne vždycky o Novém roce a dvakrát v měsíci půl šálku rýžové kaše, která ti zbude! A nějaké obětní peníze za mne také spal. Při památce tvého syna tě o to prosím.

Zpívá

Pamatuj, že Tou O teď umře, ač jiní jsou vrazi, pamatuj na nevinnou Tou O, které teď hlavu srazí, pamatuj, že z vašeho domu má mozoly v dlani, že nemá otce a matku, maminko, pamatuj na ni, dlouho ti sloužila, znáš přece službu, jak tíží, tak o svátcích věnuj mé duši vařenou rýži a peníze z papíru, maminko, Tou O ti věří, mi na těle s utatou hlavou pak zapal jak dceři.

VDOVA PLÁČE

Buď klidná. Udělám všechno, jak si přeješ. Nebe! Proč mě tak soužíš?

TOU O ZPÍVÁ

Přestaňte žalovat nebi, maminko.

Vy pláčete dosud?

To už byl úděl Tou O. To už byl osud.

KAT

Tak, babko, jděte už. Nemáme času nazbyt.

Tou O klesá a kat jí snímá jařmo.

TOU O

Pane dozorce! Mám prosbu. Vyplníte-li mi ji, zemřu spokojena.

DOZORCE

Co si přeješ? Mluv.

TOU O

Chtěla bych čistou rohožku, na které budu stát. A na vztyčené kopí zavěste dvanáct stop bílého hedvábí. Umírám-li já, Tou O, opravdu nevinně, pak až meč setne mou hlavu, ani kapka mé horké krve nepadne na zem, ale vystříkne všechna nahoru, na bílé hedvábí!

DOZORCE

Budiž. Splníme tvá přání.

Kat přinese rohož, na niž se Tou O postaví, a na vztyčené kopí zavěsí bílé hedvábí.

TOU O ZPÍVÁ

Kdybych neměla důvod, neměla bych odvahu ani zaklínat takto zemi a vznášet k ní přání.

Leč křivda je veliká, je strašná a musí mě bolet, a nestane-li se zázrak, který by k lidem dolét,

nepozná nikdo, že nebe je čisté a ví to.
Ať kapička nepadne k zemi, je mi jí líto,
krve,
ať vystříkne vzhůru, na vlajku, v hladině rudé.
Tou O neprávem stali —
svět vidět to bude!

KAT

Máš ještě co říct? Je to tvá poslední možnost
mluvit s dozorcem.

TOU O

Je parné léto, pane, avšak bylo-li mi ukřivděno,
pak až budu popravena, pokryje mou mrtvolu sníh!

DOZORCE

Cože? Sníh uprostřed léta? Křivda, o které mluvíš,
by mohla být tak veliká, že by až k nebi sahala,
a přece by jedinou vločku sněhu nepřivolala. Ne-
mluv hlouposti!

TOU O ZPÍVÁ

Řeknou, že v létě
nemůže sněžit. A může!
Nikdy jste neslyšel, jak mrzlo, když rozkvetly růže?
Má zloba je jako plamen a hoří má ústa,
vždyť je to docela možné, sníh
jako bavlna hustá
pokryje tělo, až umře, a netoužím po nich,
po bílých smutečních vozech a po bílých koních,
co jezdí k podsvětí a mrtvé tam svázejí dodnes.
Netřeba bílého koně,
aby mě odnes.

Klekne.

Jestli umírám nespravedlivě, bude náš kraj po tři
roky postižen suchem!

DOZORCE

Přestaň! Dost už těch řečí.

TOU O ZPÍVÁ

Myslíte,
že nebe nenajde pravdu, a ptáte se, zdali
poslechne někdy lidi, kteří si něco přáli?
Zabili vdovu Čou-čchin,
víte to ještě?
Celá tři léta potom
nepřišly deště.
Slyšíte?
Totéž se stane ve vašem kraji.
Vždyť úřady neznají práva,
když lidé je hájí!

Kat mává vlajkou.

KAT

Co to, že se najednou tak stmívá?

Zvuk větru za scénou.

Jaký studený vítr se zdvihl!

TOU O ZPÍVÁ

To mraky nám přikryly nebe, to mraky se hnuly
mně k vůli,
to vítr se zvedá
mně k vůli.
Docela jasně, s vědomím a pravidly všemi
jsem po třikrát za sebou
před vámi
zaklela zemi.

Pláče

Uvidíte! Napadne sníh! Teď v červnu. A nastanou tři roky sucha! Křivda musí vyjít najevo, maminko!

Poprava. Tou O klesá.

DOZORCE VYPĚŠEN

Co to? Vskutku padá sníh! To je zázrak!

KAT

Pokaždé když někomu srazím hlavu, celá zem je od krve. Krev tady té Tou O vystříkla nahoru na bílé hedvábí. Ani kapka nepadla na zem. Kdo to jakživ slyšel!

DOZORCE

Zdá se, že poprava byla provedena neprávem. Dvě přísahy se už splnily. Vyplní se i to, co předpověděla o třech letech sucha? Budoucnost to ukáže. Pochopové, nečekejte, až přestane padat sníh, a odneste mrtvolu tchyni popravené.

Sluhové odpoví na souhlas.

ČTVRTÉ JEDNÁNÍ

VYSTOUPÍ TOU TCHIEN-ČANG V ÚŘEDNICKÉM ŠATU, SE SLUHY A POCHOPY A PŘEDNESE

O čemsi přemýšlím, jsem v hale jak uprostřed moře.

Mlha je na lesích a měsíc se přilepil k hoře. Nemohu usnout — ne že bych pořád měl práci, ale že v duši je neklid a spánek se ztrácí.

Jsem Tou Tchien-čang. Šestnáct let už tomu bude, co jsem neviděl svou dcerku Tuan-jün. Odešel jsem tenkrát do hlavního města, složil zkoušky a byl jmenován poradním ministrem. Jsem člověk skromný, dbalý svých povinností, nade vše ctím spravedlnost a nedám se uplácet. Jeho císařská Výsost mě proto zahrnula svou přízní. Byl jsem jmenován dvorským inspektorem v oblasti řeky Chuaj a byla mi udělena plná moc, jež mě opravňuje, že mohu sám, podle svého uvážení, trestat špatné úředníky, aniž bych to napřed hlásil trůnu. Mým srdcem prochvívá radost i zármutek. Radost mi činí, že jsem hodnostářem a dohlížím, aby se všude dělo po právu. Úřední meč a zlatá pečeť jsou výrazem mé moci daleko široko sahající. Smutek mě však nikdy neopouští. Trápím se, protože jsem ztratil svou dcerku Tuan-jün. Dal jsem ji za snachu zámožné vdově, ale sotva jsem dosáhl vysokého postavení, poslal jsem své lidi do Čchu-čou, aby ji vyhledali. Sousedé jim však řekli, že se rodina toho roku někam odstěhovala,

a nevěděli kam. Dodnes nemám dalších zpráv. Plakal jsem pro svou Tuan-jün, až se mé oči zakalily, a soužil se pro ni tak, že mé vlasy zbělely. Zavítal jsem dnes opět do kraje na jihu řeky Chuaj. Jedno mě v tomto okrese udivuje — celé tři roky tu nezapršelo! Nyní si odpočinu po cestě. Sluho Čang Čchiene, oznam zdejšími úředníkům, aby dnes od svých návštěv upustili, přijmu je až zítra ráno.

SLUHA ČANG ČHIEN VOLÁ

Jeho. Blahorodí si nepřije, aby se dnes konaly audience. Bude přijímat zítra ráno.

TOU TCHIEN-ČANG

Čang Čchiene, nechť mi sekretáři ze všech oddělení přinesou spisy. Prostuduji tady pod lampou několik případů.

Sluha přináší spisy.

Lampu! Běžte si všichni odpočinout, jste zajisté znaveni. Přijďte, jen když zavolám.

Sluha rozžehne lampu a odejde i s ostatními sloužícími.

TOU TCHIEN-ČANG

Nahlédnu do spisů... Hle, zde jako první je „Případ zločinné Tou O, jež otrávila svého tchána.“ — Sotva jsem začal, a najdu provinilou, jejíž příjmení je shodné s mým. Vražda tchána, jeden z devíti těžkých zločinů. Zdá se, že i mezi lidmi mého rodového jména se najdou takoví, kteří pohrdají zákonem. Případ je však uzavřen, je zbytečné zabývat se jím... Založím spis pod ostatní a prohlédnu si jiný...

Spánek mě přemáhá... Nejsem už mlád a cesta v sedle mě unavila. Položím hlavu na stůl a zdřímnu si...

Usíná.

VYSTOUPÍ DUCH POPRAVENÉ TOU O A ZPÍVÁ

Den co den v podsvětí pláču
a odplatu čekám,
s větrem, jenž v temnotách bloudí,
aby mě odvanul někam,
a sem až mě přivál,
v mlze, mracích a vzduchu,
takže se zjevuji otci
po vzoru duchů...

Dívá se jakoby z dálky.

Dvevní bůžkové mi nedovolí vstoupit! Jsem dcera císařského inspektora Tou. Můj otec ještě neví, že jsem byla nespravedlivě odsouzena na smrt. Přišla jsem ho navštívit v jeho snu...

Zpívá

Jak bych co nedobry démon do světa slétla,
abych se střežila lampy a jejího světla.
Jsem jeho dcera přec, vím o otci drahém,
musím však postávat venku před jeho prahem.
Ach otče,
co s úředním mečem, nač zlatá pečeť tvá?
Škoda,
že od žalu nespasí kosti. Tři roky zem už v nich
hlodá.

Pláče.

TOU TCHIEN-ČANG NAŘIKAVĚ VOLÁ

Tuan-jün, mé dítě, kde jsi?

Duch Tou O zmizí. Tou Tchien-čang se probudí a řekne

Jak zvláštní! Zdřím! jsem si a ve snu jsem uviděl Tuan-jün, jak přichází ke mně. Kam zmizela? Och, ty spisy zde... Nezbývá mi, než abych v nich listoval dál.

Duch Tou O vystoupí a foukne do lampy.

Podivné! Chci se dát do čtení a lampa pojednou blikotá. Sluha bezpochyby spí, upravím knot sám.

Zatímco uštípává knot, duch Tou O se probírá ve spisech.

Už hoří jasně! Mohu se dát do čtení... „Případ zločinné Tou O, jež otrávila svého tchána.“

S udivením

Tento spis jsem prohlédl hned na začátku a založil pod všechny ostatní. Jak se dostal nahoru? Případ je přece vyřízen... Uložím jej dospodu a budu číst další.

Duch Tou O znovu foukne do lampy.

Co je s tou lampou zase? Abych znovu spravil knot...

Spravuje knot a duch se probírá ve spisech.

Tak. Lampa hoří. Budu číst další spisy... „Případ zločinné Tou O, jež otrávila svého tchána.“ To je k nevíře! Pamatuji se jasně, že jsem ten spis založil dolů, než jsem začal spravovat lampu. Jak se zase dostal nahoru? Nejsou tu duchové? Jako by křivda volala po odplatě! Tento spis dám tedy ještě jednou dolů. Musím číst ostatní.

Duch Tou O foukne do lampy.

Lampa zase zhasíná! Copak si s ní hraje duch? Uštípnu knot.

Sáhne po knotu. Tu se duch Tou O přiblíží a Tou Tchien-čang ji uvidí. Uhodí mečem do stolu.

Je to duch! Zpátky! Jestliže se přiblížíš, rozetnu tě vedví! Jsem císařský inspektor, mám odznaky své moci. — Sluho! Probud' se! Rychle sem, ke mně! Duch! Duch! Hrůza...

DUCH TOU O ZPÍVÁ

Je zmaten. Je zděšen. Můj nářek vnik do jeho hlavy. Slyš, milý otče, s tvou slávou! Tvá Tou O tě zdraví.

TOU TCHIEN-ČANG

Jsi duch? A já že jsem tvůj otec? Zdravíš mě jako má dcera Tou O, nemýlíš se? Má dcera se jmenovala Tuan-jün. Když jí bylo sedm, dal jsem ji do domu paní Cchajové. Ty se jmenuješ jinak... Tou O si říkáš. Ty žes má dcera?

DUCH TOU O

Tatínku, tchyně mi změnila jméno.

TOU TCHIEN-ČANG

Tak tys má dcera Tuan-jün? Ptám se tě: to tys obžalována z vraždy tchána?

DUCH TOU O

Ano, já.

TOU TCHIEN-ČANG

Nevděčnice! Plakal jsem pro tebe, až se můj zrak zakalil, a trápil se tak, že mi vlasy zbělely. Byla jsi odsouzena za jeden z nejtěžších zločinů. Jsem nyní vysokým hodnostářem, mou povinností je dohlížet, aby se nikomu nedělo bezpráví, a přišel jsem do tohoto kraje zkoumat soudní pře a usvědčovat špatné úředníky. Nedokázal-li jsem však přivést na správnou cestu tebe, vlastní dítě, jak

mám napravovat ostatní? Když jsem tě tenkrát provdával, věřil jsem, že budeš zachovávat povinnosti, jež přísluší ctnostné ženě. Ty jsi však ničeho nedbala a spáchala jsi jeden z nejtěžších přečinů. Po čtyři generace neměl žádný muž z naší rodiny na svědomí přečin, po pět generací se žádná ovdovělá žena znovu neprovdala. Až ty jsi pošpinila pověst svých předků a zneuctila mé jméno.

A nyní mi všechno vypověz! Mluv čistou pravdu! Ukáže-li se, žeš mi lhala, pošlu tě do chrámu Boha pudy a tvůj duch pak už nikdy nenabude lidské podoby. Zůstaneš navždy hladovým duchem, bloudícím mezi stíny...

DUCH TOU O

Ztiš svůj hněv, tatínku! Naháníš mi strach, jako bys byl vlk či tygr! Dovol své dceři, aby ti všechno vysvětlila.

Víš, jaký jsem měla život, když jsem byla dítě. V sedmnácti jsem se provdala a můj nešťastný choť po dvou letech zemřel. Zůstala jsem u tchyně. Odstěhovaly jsme se do Šan-jangu. Tam za Jižní branou bydlel nějaký doktor Lu, který mé tchyni dlužil dvacet lotů stříbra. Když šla na něm dluh vymáhat, odvedl ji za město a chtěl ji uškrtit. Tenkrát se tam vyskytl jakýsi Čang a jeho syn a ti jí zachránili život. Když mladý Čang slyšel, že tchyně žije s ovdovělou snachou, řekl prý: „Jste opuštěné, uděláte nejlíp, když si nás s otcem vezmete za manžele.“ Tchyně se bránila, ale on jí hrozil, že ji na místě uškrtí tím provazem, co tam zbyl. Tchyně se polekala, honem jim něco slíbila a vzala

je k nám domů. Chtěla je živit, aby se jim odvděčila. Mladý Čang se mě chtěl několikrát zmocnit, ale já jsem se pokaždé ubránila. Až pak jednoho dne tchyně onemocněla a dostala chuť na polévku z ovčích drobů. Připravila jsem ji. Starý Čang se synem seděli u tchyně a mladý řekl: „Ukažte, ochutnám tu polévku... Byla by dobrá, ale schází tam sůl a ocet.“ Když jsem odešla pro koření, nasypal do polévky tajně jed. Chtěl tchyni otrávit a mně násilím udělat svou ženou. Jenže tchyni se právě v tu chvíli udělalo nevolno, polévku odmítla a dala ji vypít starému Čangovi. V tom okamžiku se mu začala řinout z nosu, úst, očí a uší krev a on umřel.

Pak mladý křičel: „Otrávila jste mi otce! Chcete před soud, nebo si to vyřídíme mezi sebou?“ Nevěděla jsem, jak to myslí. Řekl mi: „Když chcete k soudu, odvedu vás tam a zaplatíte za smrt mého otce životem. Ale kdybyste svolila být mou ženou, ututlalo by se to doma.“ Na to jsem odpověděla: „Dobrý kuň nenosí dvě sedla. Ctnostná žena si nevezme druhého muže. Raději zemřu, než bych byla vaší. Půjdem na soud.“ Dovlekl mě tam, bili mě, mučili. Byla jsem odhodlána umřít, než bych se byla k něčemu přiznala. Když prefekt viděl, že se mnou nic nespravi, chtěl zbít tchyni. Bála jsem se, že by to ve svém stáří nepřežila, a tak jsem se z donucení doznala k něčemu, co jsem neudělala. Odvedli mě na popraviště a stáli mi hlavu. Před svou smrtí jsem vyslovila k nebi tři přání. Žádala jsem nejdřív, aby zavěsili na kopí dvanáct stop

bílého hedvábí, a přísahala jsem, že umírám-li nevinně, pak až mi setnou hlavu, má horká krev neskane na zem, ale vystříkne nahoru na bílé hedvábí. Na to jsem přísahala, že navzdory horkému času léta napadne sněhu tak vysoko, že zakryje mou mrtvolu. A do třetice jsem vyřkla přísahu, že okres Čchu-čou stihnou tři roky sucha. A skutečně! Má krev vystříkla na prapor, v červnu napadl sníh a tři roky nezapršelo. Dokázala jsem, že mi ukřivdili!

Přednese

Úřadům nenesu stížnost,
stýskám si nebi.
Křivda se povědět nedá,
je v srdci jak hřeby.
Čistá jsem přiznala vinu,
to k záchraně matky,
krev ale pokryla vlajku
z bělostné látky
a vánice skryla mé tělo —
sníh padal na zem,
jak předešlí nevinní
i já jsem vládla tu mrazem.
Mou naprostou nevinu tenkrát
stvrdil přírodní úkaz.
Pohlédni do spisů, otče,
zda je zapsán ten důkaz.
Než by mě dostal lump,
to radši zřít kata,
jen aby zůstala čistá
má rodina zlatá...

můj rod, a radši jsem padla,
než aby byl špiněn.
Můj plačící duch tě teď prosí,
abys prozkoumal, kdo je tu vinen,
a sám císař tě posílá,
abys pořádně prošel ty spisy,
nad nimiž mizerný zločin
toho proklatce visí.
Kdyby ho čtvrtili,
kdyby se cokoli stalo,
ta odplata bude mi málo,
a bude to málo.

TOU TCHIEN-ČANG NAŘÍKÁ

Ubohé dítě, stali tě neprávem! Jaká ukrutná bolest!
Ptám se tě: to skutečně kvůli tobě v tomto okrese
tři roky nezapršelo?

DUCH TOU O

Ano, otče.

TOU TCHIEN-ČANG

Dobrá. Zítř ráno tvou při znovu rozsoudím.

Přednese

Mé zestárlé čelo stárne a stárne žalem,
nevinné mladičké dívce usekli hlavu.
Teď vrať se radši už, dcerko, světlo jde valem,
noc je u konce a zítř
dám promluvit právu.

Duch Tou O odejde.

TOU TCHIEN-ČANG

Svítá! Čang Čchiene! Když jsem v noci prohlížel
spisy, zjevil se mi duch, který přišel žalovat, že

byl neprávem popraven. Volal jsem na tebe, ale ty ses neozval. Máš dobré spaní.

SLUHA ČANG ČCHIEN

Ani oka jsem nezamhouřil, ale nic jsem neslyšel, Vaše Blahorodí.

TOU TCHIEN-ČANG

Dost řečí. Zahájím zasedání. Svolej soudní dvůr!

SLUHA ČANG ČCHIEN

Soudní dvůr se připraví k zasedání. Přineste úřední spisy.

Hlásí

Prefekt přichází!

Prefekt vchází s úklonou.

Sekretáři přicházejí!

Sekretáři vcházejí s úklonou.

TOU TCHIEN-ČANG

Můžete mi vysvětlit, proč ve vašem okrese po tři roky nepršelo?

PREFEKT

Počasí bylo nezvykle suché. Lid velmi trpí, ale my nevíme, čím je to vina.

TOU TCHIEN-ČANG ROZZLOBEN

Vy nevíte o své vině? Je vám známo, že v Šan-jangu žila dívka jménem Tou O, která byla obžalována z vraždy tchána, a když šla na popravu, volala: „Umírám-li nevinně, pak v tomto okrese po tři roky nezaprší a stéblo trávy nevyroste?“ — Bylo tomu tak?

PREFEKT

Ten případ byl projednáván mým předchůdcem, který potom povýšil. Je tu však o tom spis.

TOU TCHIEN-ČANG

Neschopný úředník, a ještě povýšil? A vy, jeho nástupce, obětoval jste alespoň památce oné nevinné dívky?

PREFEKT

Nebyla pro ni zřízena hrobka, neměl jsem kde obětovat. Vždyť se provinila jedním z nejtěžších zločinů.

TOU TCHIEN-ČANG

Za dynastie Tchang žila ctnostná vdova, jejíž tchyně se oběsila. Švagrová pak dívku žalovala, že tchyni zabila. Guvernér z Tung-chaj nevinnou popravil. Pro tuto křivdu postihly kraj tři roky sucha. Vévoda Jü, jenž přišel věc prošetřit, viděl ducha mrtvé ženy, jak drží úřední spis, stojí před zasedací síní a pláče. Vévoda pak prohlásil rozsudek za neplatný a obětoval na hrobě té ženy. Vzápětí se z nebe spustil déšť...

Ve vašem okrese panuje nyní také sucho. Zdaž není zdejší případ podobný onomu?

Sluho Čang Čchiene, vyšli posly do Šan-jangu, nechť přivedou Čanga, doktora Lu a paní Cchajovou. Ať si pospíší, času není nazbyt.

SLUHA ČANG ČCHIEN

Ano, vaše Blahorodí.

Odejde.

Vstoupí posel se dvěma svědky.

TOU TCHIEN-ČANG

Dostavil se mladý Čang?

MLADÝ ČANG

Ano, vznešený pane.

TOU TCHIEN-ČANG

Paní Cchajová je přítomna?

VDOVA

Ano, vzácný pane.

TOU TCHIEN-ČANG

Proč se nedostavil důležitý svědek, doktor Lu?

POSEL

Před třemi roky někam utekl, Vaše Blahorodí. Až ho dopadnou, přivedou ho.

TOU TCHIEN-ČANG

Čangu! Odpověz, je paní Cchajová tvoje macecha?

MLADÝ ČANG

Jak by nebyla, vznešený pane, říkám jí tak.

TOU TCHIEN-ČANG

Zde z těchto spisů nevysvítá, kdo připravil jed, kterým byl tvůj otec otráven. Řekni, kdo jed namíchal!

MLADÝ ČANG

Tou O sama, vzácný pane.

TOU TCHIEN-ČANG

Jed musel být koupen v nějaké lékárně. Jak by si mohla tak mladá dívka sama opatřit jed? Nenamíchal jsi jej ty sám?

MLADÝ ČANG

Copak bych míchal jed pro vlastního otce?

TOU TCHIEN-ČANG

Moje ubohá, nevinná dcera! Případ je věru nenasnadný. Bez tvého svědectví sem nevnesu jasno. Kde však bloudí tvůj duch s vědomím křivdy?

VYSTOUPÍ DUCH TOU O A VYKŘIKNE

Kdo jiný opatřil jed než vy, vetřelče!

MLADÝ ČANG

Duch! Duch! Nebe nás opatruj! Zachraň nás od zlých duchů!

DUCH TOU O ŘEKNE

To vy jste nasypal do polévky jed, abyste otrávil mou tchyni a mne se zmocnil! Nenadál jste se, že tchyně dá polévku vašemu otci. Chcete ještě zapírat?

Zpívá

Kde přišel jste k jedu? Plán znám už:
Chtěl jste mě dostat, šlo vám jen o to.
Pak otce jste náhodou zabil
a jen já
abych trpěla proto?

Bije Čanga.

MLADÝ ČANG

Nebe! Chraň mě před zlými duchy! Vznešený pán sám řekl, že jed byl koupen v lékárně... Když přivedete lékárníka a on mě usvědčí, nebudu už mít co říct.

POSEL PŘIVEDE DOKTORA LU A ŘEKNE

Z Šan-jangu posílají doktora Lu.

SLUHA ČANG ČCHIEN

Přistup, svědku.

TOU TCHIEN-ČANG

Před třemi roky jsi chtěl uškrtit paní Cchajovou, aby ses vyhnul placení dluhu. Máš k tomu co dodat?

DOKTOR LU BIJE HLAVOU O ZEM A ŘEKNE
Je pravda, že jsem se chtěl vyhnout placení dluhu
paní Cchajové, ale zachránili ji dva muži a neumřela.

TOU TCHIEN-ČANG

Víš, jak se jmenovali?

DOKTOR LU

Poznal bych je, ale tenkrát v tom rozčilení jsem se
jich nezeptal, jak se jmenují.

TOU TCHIEN-ČANG

Jeden z nich tu je. Běž se podívat, zda ho poznáš.

DOKTOR LU

To je paní Cchajová...

Ukazuje na Čanga.

Tak to vypadá, že s tím jedem to už vyšlo najevo.

K Tou Tchien-čangovi

Vzácný pane, to je on! Tenkrát když jsem chtěl
uškrtnout paní Cchajovou, přiběhl se svým otcem
a zachránil ji. Za několik dní přišel do mého krám-
ku koupit jed. Jsem zbožný člověk, vzácný pane.
Postím se a modlím, špatností se vystříhám. Řekl
jsem mu: 'Mám tu jen úředně povolené léky, jed
nemám.' Ale on se na mne obořil: 'Onehdy jsi
chtěl za městem uškrtnout paní Cchajovou, odvedu
tě na úřad.' Bojím se úřadů a tak jsem mu nakonec
jed dal. Nelíbil se mi a myslel jsem si, že dozajista
někoho otráví. Báł jsem se, aby mě do vraždy neza-
pletl, a tak jsem utekl do Čchu-čou a prodával jed
na krysy. Otrávil jsem jich už pěknou řádku, ale
jed jsem od té doby už nikdy žádnému člověku
neprodal.

TOU O ZPÍVÁ

Vy tedy jed jste dal, on vraždil a já platila hlavou.
Prefekta dneska už není.

Trvá však právo.

Snad podpis jsem neměla dávat, ale nebyl dán hladce.
Vždyť jsem se zabila takto jen z vděčnosti k matce.
Chtěla jsem, ať úřad to vidí, ať se před pravdou
skloní,

ale nevinnou uprostřed trhu stáli mě oni.

Krev vysoko na vlajce ulpí — tak kletba má zněla —
a mrtvola bělostným sněhem bude pokryta celá
a tři roky nesprchne. Ach, dveře úřadu jsou na jih
a nikdy tam nevidí pravda, když lidé ji hájí.
Jsem mladá a slabá, jsem žena, můj duch v podsvě-
tí čeká,

tři roky se vleče můj smutek jak nesmírná řeka...

TOU TCHIEN-ČANG

Už vím, dítě, jak velmi ti bylo ukřivděno. Vrať se
do podsvětí! Vynesu nové rozsudky nad všemi,
kdo mají vraždu na svědomí, i nad špatnými
soudci. Pak uspořádám velkou obětní slavnost,
aby tvá duše mohla vystoupit na nebe.

DUCH TOU O ZPÍVÁ

V úřadech,

až teď ten případ svou hodností zahájíš znova,
každého špatného odprav, ať se kdekoli schová.
Pomoz císaři, má příliš starostí, a zaříd,
ať lid je zbaven zla a ať se mu lépe daří.

Musím ti připomenout, otče, že tchyně je už stará
a nemá nikoho, kdo by se o ni staral. Vezmeš-li

ji k sobě a budeš-li o ni pečovat, zajistíš mi klid na onom světě.

TOU TCHIEN-ČANG

Jsi hodná dcera.

DUCH TOU O ZPÍVÁ

Starej se o tchyni, prosím, a měj s ní i soucit, neboť syn jí teď ve stáří chybí i snašina péče vroucí.

Nyní však otevři spisy a znovu v nich hledej a doznáním u mého jména už za pravdu nedej.

Odejde.

TOU TCHIEN-ČANG

Nechť přistoupí paní Cchajová! — Poznáváte mě, paní?

VDOVA

Oči mi už neslouží... Nepoznávám vás.

TOU TCHIEN-ČANG

Jsem Tou Tchien-čang. A duch, který tu promluvil, byla moje nevinně popravená dcera Tuan-jün. Přítomní! Slyšte můj rozsudek. Mladý Čang otrávil svého otce a pokoušel se svést vdovu. Nechť je odveden na tržiště, přikován k lavici a rozčtvrcen na sto dvacet kusů. — Bývalý prefekt a jeho sekretář, kteří vynesli nesprávný rozsudek, dostanou každý sto ran holí a jejich jména budou vyškrtuta z listiny úředníků. — Doktor Lu se provinil tím, že se chtěl vyhnout placení dluhů, uškrtit vdovu a prodal jed, jímž byl otráven člověk. Bude vypo- vězen na doživotí do vyhnanství. — Paní Cchajová se ubytuje v mém domě.

Takto měním nespravedlivé rozsudky, vynesené nad Tou O.

Přednese

Nejen abych očistil dceru a jejího ducha, ale i proto tak jednám, abych zbavil kraj sucha. Křivdu prý na ctnostné vdově spáchali kdysi — vévoda Jü pak přivolal deště, když očistil spisy. Kéž na žádný z lidských rodů už nepřijde tíha té pohromy. Vždyť lidé hnou nebem, když touha se zdvíhá!